

פרשת בראשית

הסָבֵל, אינו לריק! (א, א-ז)

בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ... וַיֵּרָא ה' כִּי רַבָּה רַעַת הָאָדָם... וְכָל יֵצֵר מַחְשֵׁבֶת לְבָבוֹ כֵּן עָשָׂה... וַיֵּאמֶר ה' אֱמָחָה... מֵעַל פְּנֵי הָאָדָמָה, מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה עַד כָּמֶשׂ וְעַד עוֹף הַשָּׁמַיִם... (א' א' - ו' ז')

אחד הדברים המעניינים ביותר בפרשת בראשית, זו הפתיחה והסיום השונים והמנוגדים - המתובלים במעברים חדים ועזים עד מאוד. מה כוונת המשורר החזן והפייטן?

בתחילת הפרשה אנו מתוודעים לנתונים מאוד משמחים, התורה משתפת אותנו בבריאת ופריחת העולם, כיצד "הכלום" הפך לעולם מושלם פורח ומשגשג - המכיל בתוכו את הכל.

אנשים, חיות, פירות, אגמים, נהרות, אלפי סוגי פרפרים, דגים, ציפורים, עצים... הכל צבעוני וחי ותוסס ומסודר בתבנית ותוכנית מדהימים - כאשר כל יצור קיבל את המאפיינים והצורה הייחודית שלו.

אין ספק שהמידע הזה נחמד, ומרנין כליות ולב. אך כאשר אנו מדפדפים עוד קצת בפרשה ועוברים לשלב הבא, אנו מגלים פתאום שהעסק מסתבך.

האדם והאישה והנחש חוטאים, קין הורג את הבל, שני המלאכים "שמחזאי ועזאל" חוטאים עם בנות הארץ ומאבדים את מעלתם (ילקוט שמעוני רמז מ"ד ד"ה כל אותה), השחיתות פושה בכל פינה והבריאה כולה מרשיעה ומתעוותת מקצה לקצה. האדם, הבהמות, העופות, העצים, כולם פוגמים ורוצחים וגוזלים ומורדים באלוקים, נציין רק שרבי יוחנן מגלה לנו שאנשי דור המבול עשו את כל העבירות שבתורה (סנהדרין קח ע"א).

למרבה התוגה והיגון המצב הקריף והחמיר והפך לבלתי ניתן לשיקום, עד שהתורה מכריזה בסוף פרשתנו את המילים הבאות: "וַיֵּרָא ה' כִּי רַבָּה רַעַת הָאָדָם בְּאָרֶץ וְכָל יֵצֵר מַחְשֵׁבֶת לְבָבוֹ כֵּן עָשָׂה... וַיֵּאמֶר ה' אֱמָחָה... מֵעַל פְּנֵי הָאָדָמָה, מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה עַד כָּמֶשׂ וְעַד עוֹף הַשָּׁמַיִם, וְנִגְזַר עַל כֹּלם כְּלִיָּה וְאֲבָדוֹן. [גם על נוח נגזרה הגזירה, אלא שה' חמל עליו ועשה לו נס (שם)]."

בכדי שנבין את היקף הפשע והרשע של אנשי דור המבול, נציין רק שהגמרא מגלה לנו שמחמת שאנשי דור המבול מרדו בבורא עולם בקנה מידה שלא ניתן לתפיסת אנוש, משום כך הם נענשים לנצח. כאן בעולם גופם התייסר ונמחה במי המבול, וגם לעתיד לבוא הם לא יזכו לקום עם כולם בתחיית המתים (שם) והם ימשיכו להיענש לנצח (עיין שם במהרש"א ח"א ד"ה "נשמות לפגרים").

אכן המעברים בפרשה מאוד חדים ועזים. הפרשה פותחת בבריאת ופריחת העולם, ומסיימת "בטרגדיה עולמית", "באבדון נצחי", בגזרת המבול.

והשאלה נשאלת: כיצד הגיע העולם לכזה שפל? הרי מדובר באנשים שהיו בדרגה מאוד עליונה ונשגבה, אנשים שחיו ונשמו את בריאת העולם - וידעו היטב שהעולם אינו הפקר, אם כן מה גרם להם לעשות תפנית כל כך חדה ומרחיקת לכת? מה גרם להם לשיבוש הגדול בהשקפת עולמם - ולמעידה והמרידה החמורה בבורא?

האמת היא שאיננו יכולים להבין את הלך חשיבתם של אנשי אותו דור, ברור שזה מעבר להשגתנו, אך

פרשת בראשית

דבר אחד לפחות אנו כן יודעים. חכמנו ז"ל גילו לנו מהי העבירה החמורה ביותר שביצעו אנשי דור המבול, ומה גרם להם להגיע לכזה שפל.

מהי העבירה החמורה ביותר שעשו אנשי דור המבול?

האנשים הללו התגאו על אלוקים וכפרו בטובותיו, וקנטרו אותו בדברים - "להכעיס". הם נשאו עיניהם לשמים ואמרו: בורא עולם, מדוע שנעבוד אותך ונתכופף למצוותיך? הרי איננו זקוקים לחסדיך ולגשמיך. יש לנו שפע של מעיינות ונהרות, ואנחנו מסתדרים יפה גם בלעדיך - ואיננו זקוקים שתעשה לנו טובות ותוריד לנו גשמים (סנהדרין ק"ח ע"א).

המילים הללו הם הפשע הגדול ביותר שעשו אנשי דור המבול. מדוע? משום שאדם שרוצח וגונב, הגם שהוא עושה מעשה נורא ואיום, מכל מקום עדיין יש לו איזו סיבה מטופשת שמחמתה הוא חוטא, ולדעתו יצא לו מזה איזה רווח גשמי מדומה. גם מי שעובד עבודה זרה, למרות שהמעשה שלו חמור עד מאוד, מכל מקום אותו שוטה עושה זאת לשם תאוה וצורך, הוא מחפש איזו רוחניות להישען עליה. [בחז"ל מובא שפעם הייתה תאוה גדולה לעבוד עבודה זרה - ממש כמו שיש היום תאוה שנקראת "ניאוף" (סנהדרין ק"ב ע"ב)].

אכן לכל עבירה עוד אפשר למצוא איזה הסבר וסיבה גשמית שמחמתה עלול האדם לחטוא "לתיאבון".

אך המילים הנוראות שהטיחו אנשי דור המבול בבורא עולם, היו נטו להכעיס את ה' - ללא שום הנאה גשמית. זה פשוט להתגאות על ה' ולבעוט בחסדיו וטובותיו ולמרוד בו ללא שום רווח ותועלת. האם יש דבר חמור מזה?

כעת אנו מבינים דבר נוסף:

שהרי כתוב בגמרא שה' אמר לדור המבול כך: אתם מקנטרים אותי ומתייהרים עלי שאינכם צריכים שאוריד לכם גשם - ואתם מנפנפים במעיינות המים והנהרות שנתתי לכם? במים מרדתם בי, ובמים אעניש אתכם (סנהדרין ק"ח ע"א). זו הסיבה שהם נענשו במי המבול.

והשאלה נשאלת: מדוע ה' עושה עסק כל כך גדול מהעניין - עד כדי כך שהוא בוחר להענישם דווקא במים? מדוע ה' לא עושה עסק גדול מעבירות חמורות אחרות שעשו אותו הדור?

הוא אשר אמרנו. כל העבירות זה היה לתיאבון, ועוד אפשר להפעיל עליהם את מידת הרחמים. אך המילים המתריסות שהם אמרו לבורא עולם - זו הייתה פסגת הגאווה על ה', הם נאמרו להכעיס ולא לשום מטרה אחרת, ואין לך מעשה חמור יותר מזה. זו הסיבה שמחמתה ה' עשה מזה עסק מאוד גדול. ומה גרם לדור המבול להתגאות על ה'?

עונים חכמנו ז"ל תשובה מאוד מעניינת: מחמת שלאותו דור היה "כל טוב", הם נפלו ברשת הגאווה (סנהדרין ק"ח ע"א).

והדברים תמוהים ולא מובנים. שהרי מה הקשר בין "כל טוב" לגאווה? ועוד יותר לא מובן, כיצד גאווה מובילה למרידה בה'?

אך אל דאגה, אין צורך להילחץ, התורה הקדושה פותרת לנו את החידה הסבוכה הזו. היכן ישנו פסוק שכתוב בו 'יִשְׁמַן יִשְׂרָאֵל... יִטֹּשׂ אֶלֶף עֲשָׂהוּ... יִבְבֵּל צוֹר יִשְׁעָתוּ' (דברים ל"ב ט"ו), ואת

פרשת בראשית

הפסוק הזה מבארים חכמנו כך:

וַיִּשְׁמַן יִשְׂרָאֵל וַיִּבְעַט - אדם שמתברך בכל טוב ומקבל מהבורא "פינוק מלא", אט אט הוא מפתח חשיבה עקומה של "כוחי ועוצם ידי עשו לי את החייל הזה" - והוא מתעלם מכך שבעצם את הכל נתן לו ה'. וכיוון שכך...

וַיִּטֵּשׁ אֱלֹהֶיךָ עֲשָׂהוּ - מחמת שיש לאדם כל טוב ואין הוא זקוק לעזרה בשום תחום, ממילא אין לו סיבה לחפש את ה' - והוא כבר לא פונה אליו. וכאשר האדם לא פונה לה' ומנתק את הקשר הרוחני, אזי מתחיל אצלו דרדור גדול והוא מגיע לעומק השפל, עד לרמה החמורה של...
וַיִּבְבֵּל צוּר יִשְׁעָתוֹ - למרוד בה' ולכפור בטובתו, ולהטיח כנגדו בגאווה ובעזות פנים. (ספורנו, אבן עזרא, תולדות יצחק, אוצר התורה).

כעת המסלול כבר מובן: מי שיש לו כל טוב והוא מסודר בכל העניינים - הוא לא מרגיש זקוק לחסדי הבורא, כבר אין לו צורך ליצור קשר עם ה' - והוא מנתק את הקשר עם בורא עולם, אט אט הוא מתדרדר מדחי אל דחי, עד שמגיע לכפירה ומרידה בבורא.

המסלול הזה, הוא בעצם העומק שטמון בדברי הגמרא שאמרה שהמניעה והמנוע שהוביל את אנשי המבול לדיוטה השפילה ביותר - "לגאווה על בורא עולם", זה היה "הכל טוב" והשפע הגדול והמושלם שהיה להם. חלמתם פעם שזה עד כדי כך?
עד כאן המאמר, והוא מוביל אותנו למסר חד וברור כראש הגפרור:

הצרות והתלאות של האדם אינם לריק. הם מקרבים אותו יותר אל הבורא, ובזכותם הוא שומר על קשר חם ולוהט עם ה'.

לא נעים לציין זאת, אבל זו עובדה בשטח שאין עליה עוררין ומערערים: מתי אנשים פותחים תהילים ומשתפכים בתפילה מעומק הלב? מתי אנשים מחזרים אחר זכויות נוספות ומתעניינים יותר בקרבת ה'? האם כאשר חייהם הולכים על מי מנוחות ולא חסר להם דבר - או כאשר יש להם קשיים ובעיות?

אין זה סוד שדווקא כאשר האדם סובל וכואב - אזי הלב שלו נפתח ומתרחב ומצבו הרוחני פורח ומלבלב יותר מתמיד. נכון?

כעת נפתרה לנו חידה גדולה. איזו חידה?

אומר התנא (אבות ו' ד') משפט מאוד תמוה: כך היא דרכה של תורה! פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תתיה ובתורה אתה עמל, ואם אתה עושה כן... אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא.

במבט ראשון המשנה הזו לא נתפסת לנו בשכל. איננו זוכים להבין מה רוצה התנא ללמדנו. מדוע באמת שנעבוד את ה' מתוך מינימום נוחות?

למה שלא נלמד את התורה מתוך פסגת האושר כאשר אנו יושבים על כורסת מסאג' באיזו יְכֻטָּה מפוארת בלב הים ונהנים משאון הגלים והקמית הציפורים - כאשר בחלל מתנגן השיר "הנה מה טוב ומה נעים", ואיזה כושי חמוד עומד מולנו ומחזיק לנו את הגמרא ביד אחת וביד השנייה הוא אוחז מגש עם ערגליות וכוס קפה? מה רע בלימוד מפנק שכזה? מדוע יש עניין ללמוד מתוך עמל וחיי צער?

התנא רוצה להחכים אותנו בידיעה הנ"ל: ככל שהאדם פרוש יותר מענייני העולם והוא מרגיש "חסר" מבחינה גשמית, כך הוא מחובר יותר לבורא - ומעמדו הרוחני גובר ומתעצם. מצד שני, ככל שהאדם מחובר יותר לתענוגות העולם, אזי איכות הקשר שלו עם ה' פוחתת.

פרשת בראשית

את הסוד הזה אנו למדים גם מחלומו של יעקוב: עבודת ה' היא בבחינת "סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה", ועל הסולם הזה נאמר "מלאכי אלוקים עולים ויורדים בו". שמתם לב למילים? עולים ויורדים! אי אפשר להיות בו זמנית בשתי קצוות הסולם. או שמתנזרים מהגשמיות ומנתקים מהחומריות וממריאים ועולים עד לב השמים, או שבוחרים בגשמיות ויורדים בעבודת ה'.

חלום יעקוב מלמדנו שאי אפשר לשקוע בגשמיות וברוחניות בו זמנית!

בגמרא מסופר שרבי שמעון ורבי אלעזר בנו התחבאו במערה 12 שנה מחמת שהמלכות רצתה להורגם, ולאחר מכן הם שהו במערה שנה נוספת משום סיבה צדדית, ולאחר 13 שנה הם יצאו סופית מהמערה.

במשך כל שנות שהותם במערה הם היו בתת תנאים גשמיים, ואפילו בגדים להחלפה לא היה להם. הבעיה היא שהם חששו שבמשך הזמן הבגדים יתבלו ולא יהיו ראויים להתפלל בהם, והרי יש לעמוד בתפילה לפני מלך העולם עם בגדים הגונים - ולא מטונפים ובלויים. מה עשו אותם צדיקים? חפרו במערה שתי בורות והטמינו בהם את גופם, ואת הבגדים הניחו בצד לכבוד התפילה. בזמן התפילה הם יצאו מהבור ולבשו את הבגדים, ולאחר מכן הניחו אותם בצד שוב וטמנו את גופם באדמה, ולמדו תורה בלי הפסקה. ומה המחיר שהם שילמו על כך? בשר גופם נסדק ונאכל מחמת האדמה, ובשרם היה סדוק ופצוע וכואב.

לאחר שיצאו מהמערה נודע הדבר לרבי פינחס בן יאיר, והוא הלך לסעדם ולעזור להם. כאשר ראה את מצבם הגופני הקשה נצטער רבי פינחס מאוד והחל לבכות, ואמר: אוי לי שאני רואה אתכם במצב כזה כאוב, כאשר גופכם פצוע ומוכה.

שמע רבי שמעון את דבריו ואמר: על הכאב והצער הגשמי שלנו אתה כואב? על זה אתה אומר "אוי לי שראיתכם כך"? אדרבה! אוי לנו אם לא היינו מגיעים למצב הזה. שהרי בזכות זה שלמדנו תורה מתוך קשיים עם גוף פגוע ופצוע, התרוממנו והתעלינו למדרגות מאוד גבוהות - והגענו להישגים רוחניים עצומים.

הגמרא ממחישה לנו את הדברים ומגלה לנו שלפני שרבי שמעון נכנס למער